

Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Yapılan Değişiklikler Işığında Adli Otopsilerin Güncel Hukuki Prosedürü

Bora Özdemir*, Osman Celbis*, Müfit İris**, Atılhan Kaya***

* İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Malatya

** Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Kurulu Üyesi, İstanbul

*** Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı, Şanlıurfa

Türkiye 1999 yılında Avrupa Birliğine (AB) aday ülke olarak kabul edildi. Bu tarihten itibaren mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmek için değişiklikler yapmaya başladı. Bu konuda AB adli otopsiler ile ilgili tavsiye kurallarını içeren bildirgesini yayınladı. Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından yeni kanunlar ile uyumlu olarak adli otopsi ile ilgili genelgeler yayınlandı. Adli otopsi yapmak üzere Cumhuriyet Savcılıklarınca bilirkişi olarak davet edilen hekimler yasa da belirtilen mazeretleri olmaksızın bu davete uymadıkları takdirde adli görevi ihmal ettikleri gerekçesi ile haklarında dava açılabilir. Bu yazıda AB sürecinde ülkemizde yapılan mevzuat değişiklikleri ışığında adli otopsilerde uyulması gereken hukuki ve tıbbi durumlar gözden geçirildi.

Anahtar Kelimeler: Adli Otopsi; Hukuk; Otopsi Prosedürü.

Current Legal Procedure of Forensic Autopsy in the Light of Legislative Changes in the European Union (EU) Integration Process

Turkey was accepted as a candidate for the European Union in 1999. Since then changes began to be made to harmonize legislation with the European Union. Advice on the rules of forensic autopsies published in the declaration of the EU. Relevant circulars issued by the Ministry of Justice and the Ministry of Health on forensic autopsy in accordance with new laws. Physicians may be prosecuted on the grounds of criminal neglect of duty if they fail to comply with the public prosecutors invitation as an expert for a forensic autopsy without an excuse. In this article, legal and medical requirements of forensic autopsy cases were reviewed in the light of legislative changes made in our country in the EU integration process.

Key Words: Forensic Autopsy; Law; Procedure of Autopsy.

Adli otopsi; kaza, intihar, cinayet sonucunda oluşan ya da yalnızken veya beklenmedik bir şekilde meydana gelen ölüm olayları gibi şüpheli durumlarda adaletin sağlanması ve toplumun korunması amacıyla ölüm nedenini, tarzını ve zamanını belirlemek ve delil özelliği taşıyan materyali bularak saklamak ve ölenin kimliğini tespit etmek amacıyla cesette yapılan bilimsel işlemdir.¹

Ülkemizde adli otopsiler 1841 yılında başlayarak günümüze kadar çeşitli yasalar çerçevesinde yapılmaktadır.² Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılmasından hemen sonra çıkarılan 11.10.1920 tarih ve 38 sayılı Tababeti Adliye Kanunu ile otopsilerin hekim tarafından yapılma zorunluluğu getirilmiştir.³ Türkiye 1999 yılında Avrupa Birliğine (AB) aday ülke olarak kabul edildi. Bu tarihten itibaren mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmek için değişiklikler yapmaya başladı.⁴ Bunlardan birisi de 1. Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve

Başvuru Tarihi: 13.10.2010, Kabul Tarihi: 11.01.2011

Türk Ceza Kanunudur (TCK). Bu konuda AB adli otopsiler ile ilgili tavsiye kurallarını içeren bildirgesini yayınladı.⁵ Ülkemizde Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından yeni kanunlar ile uyumlu olarak adli otopsi ile ilgili genelgeler yayınlandı.

Bu yazıda AB sürecinde ülkemizde yapılan mevzuat değişiklikleri ışığında adli otopsilerde uyulması gereken hukuki ve tıbbi durumlar gözden geçirildi.

Adli Otopsiyi Kim Yapar

Adli otopsi işlemi insan bedeni üzerinde yapılan bilirkişilik işlemidir. Bu konuda yeterli eğitimi almış uzman hekimler tarafından yapılması gereken ve cesedin özelliği itibarı ile tekrarlanması zor olan ve bulguların zaman içerisinde kaybolma ihtimali olan bir işlemdir. Adli otopsinin sonuçları sadece öleni ve yakınlarını değil, varsa sanığı, adalet camiasını ve hatta tüm toplumu ilgilendirir. Bazen eksik ya da yanlış yapıldığı

Özdemir B ve ark.

iddiası ile AB'ni dahi ilgilendirebilmektedir.⁶ Tababeti Adliye Kanunu ve CMK'da otopsinin hekim tarafından yapılacağına dair amir hükümler bulunmaktadır.

İlgili Kanun Maddeleri ³

Tababeti Adliye Kanunu

Madde 3. Fethimeyyit (otopsi) ameliyesi ancak diplomalı etibba (hekimler) tarafından yapılır.

Ceza Muhakemesi Kanunu

Madde 86 - (1) Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopside önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir.

(2) Ölünün adli muayenesinde tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır.

(3) Bu muayene, Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır.

Madde 87 - (1) Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Müdafî veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğu otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir.

(2) Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir.

(3) Ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan tabibe, otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu tabibin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

(4) Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu husustaki karar, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir. Mezardan çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaşılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhâl bildirilir.

(5) Yukarıdaki fıkralarda sözü edilen işlemler yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınır.

Madde 88 - (1) Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.

Madde 89 - (1) Zehirlenme şüphesi olan hâllerde organlardan parça alınırken, görünen şekli ile organın tahrifatı tanımlanır. Ölünde veya başka yerlerde

bulunmuş şüpheli Maddeler, görevlendirilen uzman tarafından incelenerek tahlil edilir.

(2) Cumhuriyet savcısı veya mahkeme, bu incelemenin, hekimin katılmasıyla veya onun yönetiminde yapılmasına karar verebilir.

Madde 65 - (1) Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler:

a) Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 64 üncü Maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar. (Madde 64 - *Bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler arasından seçilirler...*)

b) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler.

c) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar.

Madde 70 - (1) Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir. (Madde 45 - (1) *Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir: a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı. b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi. c) Şüpheli veya sanığın kan bırsımlığından veya kayın bırsımlığından üstsoy veya altsoy. d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın bırsımları. e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.*) (2) *Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.* (3) *Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler.*)

Türk Ceza Kanunu

Madde 257. - (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Genelgeler

Adli otopsilerin yapılmasına ilişkin Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 23.11.2006 tarihli "Otopsi işlemlerinin yerine getirilmesi" konu başlıklı 136 sayılı genelgesi mevcuttur.

Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Yapılan Değişiklikler Işığında Adli Otopsilerin Güncel Hukuki Prosedürü

Sağlık Bakanlığı'na bağlı sağlık kuruluşlarında adli tabiplik hizmetlerinin ne şekilde yürütüleceğine dair Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 22.09.2005 tarihli 143 sayılı genelgesi bulunmaktadır.

Sonuç

Adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak üzere Adalet Bakanlığına bağlı 2659 sayılı kanun ile Adli Tıp Kurumu kurulmuştur. Bu amaçla grup başkanlıkları veya şube müdürlükleri oluşturulmuştur. Adli otopsi öncelikle Adli Tıp Kurumu'na bağlı birimlerce yürütülmektedir. Aynı zamanda, sözü edilen Kanununun 31'inci maddesi gereğince üniversiteler adli olaylarda resmî bilirkişi sayılmışlardır. Üniversitelere bağlı tıp fakültelerinde görevli uzman hekimler adli otopsi yapmaları için bilirkişi olarak davet edildiklerinde uymak durumundadırlar. Ayrıca Sağlık Bakanlığı'na bağlı sağlık kuruluşları tarafından desteklenerek birlikte yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığına bağlı çalışan adli tıp uzmanları bakanlığın sunduğu hizmetlerde öncelikle görev yapmaktadır. Adli Tıp Kurumuna bağlı birimler ve üniversitelerin bulunmadığı yerlerde ise tümüyle Sağlık Bakanlığı'na bağlı sağlık kuruluşlarınca yerine getirilmektedir. Adli tabiplik hizmeti verecek sağlık kuruluşları ile gerektiğinde adli otopsi hizmeti verecek icapçı personelin isim ve iletişim bilgilerini içeren listeler, mesai saatleri içi ve dışı için aylık olarak düzenlenip Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilmektedir.

Adli otopsi yapmak üzere Cumhuriyet Savcılıklarınca bilirkişi olarak davet edilen hekimler yasada belirtilen mazeretleri olmaksızın bu davete uymadıkları takdirde adli görevi ihmal ettikleri gerekçesi ile haklarında dava açılabilir. Bu dava için hekimlerin kurumlarından soruşturma izni alınması gerekmektedir.^{7,8} Ayrıca hekim hakkında disiplin soruşturması açılabilir.⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde eksik inceleme ve yanlış yapılmış olduğu iddia edilerek otopsilere ilişkin ülkemiz aleyhine bir çok dava açılmakta ve zaman zaman devlet tazminat ödemek durumunda kalmaktadır. Devlet ödediği tazminat için, hekimin kusurunu, ihmali ve tedbirsizliğini tespit ederse, hekime rücu davası açılabilir.⁹

Adli nitelik taşıyan ölümlerde öncelikle ölenin kimliğinin belirlenmesi gerekir. Eğer otopsi yapılırsa en azından kafa, göğüs, karın boşluğunun açılması, histopatolojik ve toksikolojik inceleme için temel içi organlardan parça ile alkol, uyarıcı, uyutucu, uyuşturucu, genetik inceleme vb. için kan, idrar örneklerinin alınması zorunludur. Yapılan tüm işlemler görüntülenerek kaydedilmelidir. İnsan hakları ihlali iddiası bulunan olgularda adli otopsi işlemi Birleşmiş Milletler tarafından revize edilerek yayınlanan Minnesota Otopsi Protokolüne uygun olarak gerçekleştirilmelidir.¹⁰⁻¹²

Adli otopsi yapmakla yükümlü hekimlerimizin ciddi bir oranı mevzuattan kaynaklanan görevlerini yeterince bilmemektedirler. Bu konuda ülkemizde anket usulü ile yapılan bir çalışmada katılımcıların yarısının teorik eğitimden yoksun olduğu ve yaklaşık %20'sinin kanuni düzenlemelerden haberdar olmadığı saptanmıştır.¹³

Yasamız "Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki bekim tarafından yapılır." diyerek adli otopsi konusunda bütün hekimlerin gerektiğinde görevlendirebileceğini emretmektedir. Hekimler adli otopsi ile ilgili yasal durumlarını iyi bilmelidirler, aksi takdirde aleyhlerine açılacak ceza ve hukuk davaları ile karşılaşabilirler.

Kaynaklar

1. Celbis O, Aydın NE, Soysal Z, Mızrak B. Türkiye'de Adli Otopsi Uygulamasındaki Güncel Hukuki Durum. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2004;1(1)53-6.
2. Gök Ş, Özen C. Adli Tıbbın Tarihi ve Teşkilatlanması, Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu, İstanbul, 1982.
3. www.adalet.gov.tr son erişim 07.10.2010
4. Celbis O, Aydın NE, Kok AN. Amended Forensic Autopsy Legal Procedures in Turkey During Integration With the European Union (EU). (Am J Forensic Med Pathol 2006;27:345-6.
5. Council of Europe, Strasbourg, 1999. Recommendation No. R (99) 3 on the harmonization of medico-legal autopsy rules and its explanatory memorandum. Strasbourg: Council of Europe; 1999.
6. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=P-2010-6892&format=XML&language=EN> son erişim 07.10.2010
7. Türkmen A. Hasta ve Hekim Hukuku. Samsun: Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık; 2009
8. Hakeri H. Tıp Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2010.
9. Yargıtay Onüçüncü Hukuk Dairesi, 10 Haziran 2002 Tarih ve E. 2002/5171, K. 2002/6918 Sayılı Karar, Yargıtay Kararlar Dergisi, Cilt 29, Sayı 1-6, s.59.
10. Saukko P, Knight B. Knight's Forensic Pathology, third edition. London: Arnold; 2004.
11. Welsh J, van Es A. Forensic medicine and human rights. içinde: (Editörler) Payne-James J, Busuttill A, Smock W. Forensic medicine: clinical and pathological aspects. London, San Francisco: Greenwich Medical Media 2003; p 39-48.
12. United Nations Manual on the Effective prevention and investigation of extra-legal, arbitrary and summary executions, U.N. New York. Doc. E/ST/CSDHA/12 (1991).
13. Kösemehmetoğlu K, Tümer Ar, Usubütün A. Türkiye'de otopsinin durumu ve patoloğların otopsi hakkındaki tutumları. Turkish Journal of Medical Sciences 2007;37(6):351-8.

İletişim Adresi: Dr. Bora ÖZDEMİR

İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Adli Tıp Anabilim Dalı, Malatya
0422 3410660/1253
0532 3378798
e mail: boraozdemir@inonu.edu.tr